

MEDIEREA URBANĂ CA INSTRUMENT DE TRANSFORMARE URBANĂ SUSTENABILĂ / *URBAN MEDIATION AS A TOOL FOR SUSTAINABLE URBAN TRANSFORMATION*

Ognen MARINA, Facultatea de Arhitectură / *Faculty of Architecture, UKIM Skopje*

Asist. Dr. Arh. / *Assist. Prof. PhD Arch.*

Bojan KARANAKOV, Facultatea de Arhitectură / *Faculty of Architecture, UKIM Skopje*

Asist. Drd. Arh. / *Assist. Prof. MSc Arch.*

Traducere / *Translation*: Andrei Ardeleanu, Beatrice Mareș, Maria Ghement

Rezumat

Transformările urbane din majoritatea țărilor post-socialiste din Sud-Estul Europei au provocat acute inegalități, declin economic și disoluția stratificării sociale existente. În cadrul acestor schimbări de ordin economic și social, cunoașterea fundamentală a orașelor a fost neglijată, având ca efect diminuarea capacității de a înțelege procesele caracteristice orașelor noastre.

Tranziția de la un sistem societal la altul a fost frecvent prezentă în istoria orașului Skopje, fiind implementată prin ștergeri succesive ale elementelor sistemului anterior, urmate de justificări ideologice privind necesitatea și urgența schimbărilor la nivel urban. Acest proces impune existența unei strategii de supraviețuire a orașului.

Prin analiza modelelor de transformare urbană și de reacție a orașului la diferențele și inegalitățile care apar în structura urbană, propunem ca nouă paradigmă un "răgaz" de adaptare ce ar putea oferi timpul necesar unei înțelegeri profunde a proceselor de trans-

Abstract

Urban transformation in most of the post-transitional countries of South East Europe has created sharp inequalities, economic decline and dissolution of existing social strata. Amidst the societal and economic changes the fundamental knowledge of the nature of cities has been neglected that restricts the potential for profound understanding of the processes that are shaping our cities.

The transition from one societal system to another has been frequently present in the history of the city of Skopje. It has been implemented through the series of erasure of the previous followed with ideological justification of the necessity and urgency of changes in the city. This frequent erasure of parts of the city followed by the new and urgent renewal demands a strategy for survival of the city.

Through the research of the patterns of urban transformation and the reaction of the city to the emerging differences and inequalities in the urban structure we suggest the adaptive delay as a new paradigm that could provide a comprehensive understanding of the process of urban transformation in our city. Urban me-

formare urbană. Medierea urbană a fost recunoscută ca cel mai puternic instrument de dezvoltare durabilă într-o societate multiculturală cu structuri hibride de practică socială și structură urbană rezultantă. Medierea urbană nu este o încercare de estompare a diferențelor sau de tolerare a existenței în paralel a 'celuilalt' cât, mai degrabă, un proces generativ de creație a unui întreg unificator care este întotdeauna mai mult decât suma părților componente.

La Skopje, conceptul medierii urbane a fost explorat ca referință istorică în oraș prin investigarea noilor transformări ale structurii urbane din ultimele două decenii de tranziție post-socialistă.

Cuvinte cheie: tranziție, Skopje, transformare urbană, mediere, dezvoltare

mediation has been recognized as the most profound tool for sustainable development in a multicultural society with hybrid formations of social practice and resulting urban structure. The urban mediation is not an attempt to level down the differences or to tolerate parallel existence of the "other"; but, rather a generative process of creation of unifying whole that is always more than the sum of its parts.

The concept of urban mediation in Skopje has been explored as a historic reference in the city through investigation of the novel processes of transformations in the urban structure in the last two decades of post-socialist transition.

Keywords: transition, Skopje, urban transformation, mediation, development.

Introducere

Începând cu sfârșitul anilor '80 - începutul anilor '90, orașele din sud-estul Europei au trecut printr-o perioadă de transformări turbulente. Tranziția societăților de la socialism la economie de piață a fost urmată de acute inegalități și de declin economic, ceea ce a influențat puternic transformările din oraș. Specificul național și regional a condiționat apariția diferențelor în cadrul proceselor de transformare urbană, reflectând procesele și provocările societății în general. În unele regiuni, schimbările au fost mai moderate și progresul neuniform (Tsenkova, 2006), iar alte regiuni și-au revenit la nivelul economic anterior sau au recuperat în viteză. La Skopje, conceptul de transformare accentuează realitățile post-socialiste cu privire la asocierea elementelor socialiste cu cele capitaliste în constituirea unei noi societăți (Sykora și Bouzarovski, 2011). Principalele provocări științifice ale acestui proces sunt transmiterea ideilor, importanța modelelor comportamentale perpetuate și apariția structurilor hibride de practică socială (Burkner, 2011).

Textul de față prezintă cercetarea transformărilor urbane și schimbărilor spațiale din Skopje, prin recunoașterea medierii urbane ca instrument potențial de schimbare urbană durabilă. Acest proces de negociere virtuală și reală dintre părțile interesate de dezvoltarea urbană poate fi cheia promovării unei dezvoltări urbane sustenabile și, totodată, instrument de mediere socială, politică, economică și morfologică dintre factorii de decizie politică, cetățeni și dezvoltatori.

Introduction

The cities in South-Eastern Europe have been through a turbulent period of transformation since late 80's and early 90's. The transition of societies from state-socialism to market oriented economy has been followed by sharp inequalities and economic decline that have heavily influenced the transformation of the cities. The specifics of the countries and regions have conditioned the emergence of differences in the process of transformation of the cities reflecting the processes and challenges of the society in general. In some regions the changes have been more moderate and progress uneven (Tsenkova, 2006) and others have recovered to their previous level of national output or were catching-up fast. In the case of Skopje we can recognize the concept of transformation that is accentuating the post-socialist developments while highlighting the hybrid nature of post-socialist realities with respect to the combination of socialist and capitalist elements as constituents of a new society (Sykora and Bouzarovski, 2011). The main scientific challenges of this process is the passing-on of ideas, the significance of perpetuated patterns of behavior, and the emergence of hybrid formations of social practice (Burkner, 2011).

This paper presents the research of the urban transformations and spatial changes in Skopje with recognition of the urban mediation as a potential tool for sustainable urban change. This process of virtual and real negotiation between the stakeholders of the urban development could be the key for promotion of sustainable urban development serving in the same time as a tool for social, political, economic and morphological mediation between the policy makers, citizens and the developers.

1. Orașul în tranziție

În ultimele două secole și, mai ales, în perioada de tranziție de la socialism la capitalism, orașul Skopje a trecut prin ample transformări urbane. Istoria producerii de spațiu urban și de formă urbană din Skopje este o istorie marcată de discontinuitate, schimbări rapide urmate de punerea în discuție a conceptelor fundamentale ale procesului de transformare și de noi începuturi, abordări de tip tabula rasa din care a rezultat o structură urbană fragmentată.

Skopje s-a dezvoltat ca o capitală națională, economică, socială și culturală, cu zone industriale noi, urmând, în general, modelul de dezvoltare al orașelor socialiste (French și Hamilton, 1979), cu unele diferențe rezultate din specificul trecutului său istoric și din strategia de planificare și dezvoltare urbană (Sykora și Bouzarovski, 2011) pusă în aplicare.

Perioada de tranziție post-socialistă a fost marcată de abandonul marilor complexe industriale deținute de stat, de explozia șomajului, de creșterea inegalităților și de răspândirea sărăciei. Creșterea sectorului privat în condițiile existenței aproape în paralel a instituțiilor și legislației ambigue din perioadele socialistă și post-socialistă, precum și ritmul reformelor macroeconomice și sociale, în condițiile influenței negative a unei regiuni devastate de război au avut ca efect rezultate amestecate în ceea ce privește performanțele economice, serviciile sociale, rapida polarizare socială și degradarea mediului (Tsenkova, 2006). Domiția domeniului public și a interesului colectiv au avut un rol crucial în dezvoltarea contemporană a orașului Skopje de până în 1990, caracterizată printr-o serie de schimbări spațiale și sociale în domeniul proceselor planificate și controlate de stat. Din cauza schimbărilor din sistemul politic și social, la care s-au adăugat transferul și re-examinarea regimului proprietății reglementate de principiile comercializării și privatizării, orașul și, implicit, peisajul urban și social al orașului a devenit și mai fragmentat (Marina și Pencic, 2009).

1. The City in transition

In the last two centuries and especially in the period of transition from socialism to capitalism the city of Skopje has experienced heavy urban transformation. The history of production of urban space and urban form in Skopje has been a history of discontinuity, fast changes followed by questioning the very basic concepts of the process of transformation and new starts with tabula rasa approaches which resulted in fragmented urban structure.

Skopje has been developed as a national, economic, social, and cultural capital city with new industrialized areas and generally followed the model of development of socialist cities (French and Hamilton, 1979) with some differences emerging from the specific historic background and urban planning development path (Sykora and Bouzarovski, 2011).

The period of post-socialist transition has been marked with devastation of large industrial and state sponsored complexes, boost of unemployment, rise of inequality and spread of poverty. The private sector driven growth in the conditions of almost parallel existence of ambiguous institution and legislation from the socialist and post-socialist period as well as different pace of macroeconomic and social reforms and the negative influence of a war troubled region has delivered mixed result with respect to economic performance, social services, rapid social polarization and environmental degradation (Tsenkova, 2006). Domination of the public domain and collective interest had a crucial role of the development of contemporary Skopje until 1990 with spatial and social changes in the domain of planned and state controlled processes. With the shift of the political and social system, followed by the transfer and re-examination of the property regulated by the principles of the commercialization and privatization, urban and social landscape of the city has become even more fragmented (Marina and Pencic, 2009).

2. Orașul – între teritoriu și formă

Conceptele și imaginile utopiei socialiste din secolul al XIX-lea oferă o viziune a construirii unei lumi mai bune prin progres și tehnologie, singurele capabile să aducă ordine și control în haosul amorf. Aceste convingeri au influențat puternic istoria transformării urbane a orașului Skopje și au făcut parte din ideologiile și conceptele urbane aplicate în planurile urbane care au oferit imaginea dorită a orașului Skopje în ultimii 100 de ani. Desigur că unele planuri nu au fost realizate integral sau materializate în realitate, ci dimpotrivă – discrepanțele și diferențele acute dintre ce a fost planificat și ce s-a construit fiind resimțite frecvent.

Planurile urbane din 1929, 1948 și 1963, deși se diferențiază prin imaginile conceptului, împărtășesc aceeași credință în puterea progresului și dezvoltarea tehnologică, principalele forțe în crearea unei lumi mai bune. Planul din 1929 s-a bazat pe ideile neo-clasiciste privind dezvoltarea orașelor europene din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, dar a fost influențat și de mișcarea modernistă. Planul din 1948 s-a bazat pe ștergerea completă a conceptelor anterioare și a structurii urbane existente, introducând noi concepte urbane printr-o abordare de tip tabula rasa. Planul complet din 1963 a neglijat din nou structura urbană existentă și a imaginat noul oraș pentru noua societate având ca bază progresul tehnologic și sistemul societal 'mai drept și mai bun' – socialismul.

După cutremurul devastator din 1963, viziunile pentru refacerea orașului Skopje preconizau un oraș planificat aflat sub controlul deplin al arhitecților. Cu toate acestea, procesul de dezvoltare urbană din ultimele patru decenii a fost clar influențat de coexistența a două concepte de planificare dominante. Primul acționa preponderent ca un cadru de dezvoltare și era clar fondat pe ideea că orașul se poate dezvolta și

2. The City between territory and form

The concepts and the images of the socialist utopia from the 19th century in the core of their ideology have the belief in building a better world through progress and technology. Its sole purpose was to bring ordering and control out of formlessness and chaos. This believes will highly influence the history of urban transformation in the city of Skopje and will be inherent to the ideologies and urban concepts of the urban plans that will plan the desired image of the city of Skopje in the last 100 years. Of course it will be also a process where plans will never be completely realized and materialized in reality, on the contrary – what we will see and experience is the discrepancies and sharp differences between what has been planned and what has actually been build.

The urban plans from 1929, 1948 and 1963 although very different in their conceptual imagery, share the same believe in the power of the progress and technological development as the main driving forces in providing and building a better world. The plan from 1929 has been based on the neo-classicist ideas of the city following the concepts of the European cities from the 18th and 19th century but was already influenced by the modernist movement. The plan from 1948 has been based on complete erasure of the previous concepts and existing urban structure and have introduce a novel urban concepts through the tabula rasa approach. Total design plan of 1963 has once again disregarded the existing urban structure and has envisioned the new city for the new society based on technological progress and better and more rightful societal system as socialism was marketed.

The visions that followed the recovery of city of Skopje after the devastating earthquake in 1963 have seen Skopje as a planned city under an architect's complete control. Nevertheless, the process of urban development in the last forty years has been clearly determined by the

modifica pe baza unui model recurent dinamic – prin crearea de spații deschise sau, mai degrabă, de teritoriu urban pentru construcții și creștere urbană; al doilea se referea la intenția clară de a crea o imagine integral urbană în jurul căreia orașul devastat putea fi revitalizat (Lin, 2010). Deși abordarea din urmă a fost aleasă în cazul planului pentru Skopje întocmit de Kenzo Tange, dezvoltarea urbană a orașului din ultimele cinci decenii a dovedit că, în pofida intenției de a crea forma definitivă a întregului oraș, orașul s-a dezvoltat ca o mixtură de teritorii urbane, constituind mai degrabă un cadru general în care pot fi recunoscute programe și funcțiuni urbane, dar fără o morfologie urbană clară, fără granițe formale care să determine în mod ferm caracterul urban al locului.

Dar orașul dintre teritoriu și formă, construit pe baza conceptului dezvoltării continue și complexe, nu acceptă echilibre în cadrul său. Doctrina modernistă și planificarea urbană socialistă au eșuat aici pentru că au încercat să ordoneze haosul ca valoare statică, fără a lua în calcul aspectul său dinamic și valoarea. Aceasta a marcat finalul încrederii necondiționate în puterea progresului și a dezvoltării tehnologice prin intermediul tipologiei și structurilor arhitecturii, precum și prin conceptele și planurile de dezvoltare urbană centralizată axate pe ideea de ordonare.

3. "Răgazul fertil" al orașului

În general, socialismul nu a făcut distincția dintre public și privat, însăși cauza sa ideologică fiind lipsa diferențelor, o societate eliberată de diferențe. Astfel, socialismul a încercat să reglementeze, să normeze și să controleze nu doar sfera publică, ci și producția de spațiu public. Spațiul public produs în perioada socialistă, foarte bine planificat, ordonat și fără conflicte, a influențat modul de percepție a spațiului public. Realitatea și designul sunt însă exact opusul acestei ideologii, designul însuși fiind o creație rezultată din diferențe.

ambivalence of two dominant planning concepts. The first acting more as a frame for development and leaning strongly toward the idea of the city that can grow and alter in dynamic and recurrent pattern – creating open space, or rather urban territory for free construction and urban growth; and the second with clear intention to create a total urban image around which a devastated city could be resurrected (Lin, 2010). Although the latter approach prevailed as a dominant planning concept in Kenzo Tange's plan for Skopje, the urban development of the city in the last fifty years has proven that besides the initial intention of creation of ultimate form for the whole city – the city itself has been developed as a mixture of urban territory, serving more as a general frame for the recognition of urban functions and programs but without clear morphological emanation and urban form with clear morphological and formal boundaries that strongly determine the urban character of the place.

But the city between territory and form, built on the concept of continuous and complex development does not accept equilibriums within it. The modernist dogma and the socialist urban planning failed here because it tried to order chaos as a static value rather than allowing it its dynamic aspect and value. It was the end of the un-conditional faith in the power of the progress and technological development utilized through the typology and structures of the architecture and order-bringing centralized urban concepts and plans of urban development.

3. The City's fertile delay

The Socialism in general was like a total installation, without distinction between private and public, without any differences as an ultimate ideological cause, a society freed of differences. For that reason it tries to regulate, norm and control not just the public realm but the production of public space, too. Therefore the public

Intrarea în Utopia și apoi părăsirea ei, după cum spune Boris Groys, permite formarea unei concluzii asupra Utopiei în sine, procesul creativ în urma căruia rezultă însăși substanța orașului (Groys, 2004). Pe drumul de ieșire din Utopia, începem să înțelegem că semnificația, mai ales în spațiul public, provine din complexitatea tuturor fragmentelor existente și a straturilor create pe parcursul evoluției orașului. Și numai prin conștientizarea coexistenței simultane a acestor diferențe putem vedea imaginea de ansamblu a orașului Skopje, nu pentru că reprezintă un colaj de imagini diferite, ci pentru că această coexistență simultană este parte a naturii și o strategie de supraviețuire a orașului Skopje. Așadar, în locul să vorbim despre perioade de negare a ceea ce este anterior, politică ce poate fi foarte populară, sau despre perioade de inactivitate urmate de o perioadă de construcție intensă sau de re-construcție a orașului Skopje, ne vom referi la ceea ce Stefano Boeri numește „un răgaz fertil” (Boeri, 2004), o condiție care permite orașului să se adapteze și să integreze toate schimbările ce au avut loc. Acesta este modul prin care orașul supraviețuiește modificărilor frecvente, nu doar în plan fizic, ci și în cel al ideii/conceptului de oraș. Este răgazul de care are nevoie orașul pentru a integra toate fragmentele sub umbrela unei semnificații comune printr-un proces creativ de adaptare. Este însăși natura orașului și, totodată, strategia sa de supraviețuire.

De-a lungul parcursului său istoric de transformare urbană, Skopje a reușit să păstreze coexistența diferențelor – nu doar ca elemente morfologice ci ca o coexistență a „celuilalt” și a celui „diferit”. Această coexistență a diferențelor constituie o strategie de supraviețuire a orașului în contextul conflictelor date și o paradigmă care poate fi reinventată și reutilizată astăzi ca o strategie pentru un viitor mai bun și mai sustenabil al orașului. Totuși, existența continuă a diferitelor fragmente care variază ca dimensiuni, pro-

space created in socialist period was very well planned, neat and without any conflicts. It influenced the way that public space is perceived. But reality and design are exactly the opposite, the design itself is a creation of differences.

Entering the Utopia and then leaving it, in the words of Boris Groys, is a sort of conclusion of the Utopia itself, the creative process when the very substance of our city is created (Groys, 2004). Along the way out of the Utopia, we start to understand that meaning, especially in public space, comes from the complexity of all existing fragments and layers that have been created in process as such. And only through acknowledging the simultaneous coexistence of those differences we are able to see the whole picture of the city of Skopje. Not because it is a collage of different pictures, but because this simultaneous coexistence is part of the nature and a strategy of survival of the city of Skopje.

So, instead of periods of erasure of the previous, the policy that can be very popular, or periods of inactivity that is followed by a period of abrupt construction or re-construction of the city of Skopje, we should rather speak in terms of what Stefano Boeri calls a “fertile delay” (Boeri, 2004). It is a condition that enables the city to adapt and to integrate all the changes that has happened. This is the way that city survives besides frequent shifts not just in a physical matter of the city but in the very idea or a concept of a city. It is the time of the city to put all this fragments into the meaningful whole through a creative process of adaptation. It is the very nature of this city and it is the strategy for its survival.

Skopje throughout its historic path of urban transformation has managed to preserve the coexistence of the differences – not just as morphological elements but rather as coexistence of the other and of the different. This coexistence of differences can be observed as a strategy of survival of the city within the given conflicting contexts and a paradigm that can be re-invented and re-used today as a strategy for better and more sustainable future

gram și bază conceptuală ne oferă o imagine din interior a procesului de creație a coerenței spațiale prin interacțiunea structurii spațiale și temporale a istoriei orașului. Acest amestec de fragmente urbane în continuă tranziție creează dualitatea între existența fragmentului ca emanație fizică și spațială a istoriei și continuitatea existenței spațiului urban ca aspect temporal al existenței urbane în timp, convergând într-un cadru de viață unitar plin de semnificații, recunoscut ca imagine unică a orașului Skopje.

În cadrul acestui proces, natura fizică a fragmentului urban este integrată prin timp în țesutul urban „normal” al orașului Skopje și, în timp ce fragmentul se separă, continuitatea existenței integrează părțile orașului într-un cadru de viață unitar. Diferitele baze conceptuale și ideologice ale diferitelor părți ale orașului sunt dizolvate în realitatea vieții și difuzate prin continua transformare a formei orașului în cadrul tranziției continue a societății.

Transformarea orașului este datorată confruntării între modul de evoluție al orașului din punct de vedere al formei construite prin care își articulează forma narativă și presiunea economică, socială și culturală pentru modernizare pe care o impune timpul prezent al societății și viața reală (Lash and Urry, 1994).

Interfața acestor lumi temporale nu este abstractă ci reală și plină de viață, din moment ce ele sunt integrate în aproape toate structurile materiale existente ale orașului în care societatea se manifestă prin activități spațiale. Aceste locuri urbane oraș sunt flexibile, având în vedere că totul în oraș se mișcă în ambele repere temporale: evoluție dezvoltată în timp și viața reală a timpului prezent, care se schimbă instantaneu și produce noi înțelesuri, identități și utilizări. Peisajul urban devine locul în care se petrec evenimentele sau în care se înscrie spațiul evenimentului utilizat ca spațiu de manifestare multiculturală a identităților societale și culturale.

of the city. However, the continuous existence of different fragments varying in scale, program and conceptual background gives us an insight to a process of creation of spatial coherence through interaction of spatial and temporal structure of the city history. This mixing of urban fragments in continuous transition creates the duality between the existence of the fragment as a spatial and physical emanation of the history and the continuity of existence of the urban space as a temporal aspect of urban existence in time, converging into the meaningful and livable whole recognized as a unique image of the city of Skopje.

Within this process the physical nature of the urban fragment is integrated through time into the “normal” urban tissue of the city of Skopje and while the fragment separates, the continuity of existence integrates the parts of the city into livable whole. The different conceptual and ideological backgrounds of different parts are dissolved into the reality of life and diffused by continuous transformation of the city form within the continuous transition of the society.

The transformation in the city is due to the confrontation between the evolutionary mode of the city in its build form through which it articulates its narrative form and the economic, social and cultural pressure for modernization imposing the instantaneous time of the society and the real life (Lash and Urry, 1994). The interface of this time worlds is not abstract but real and alive since they are embedded almost in all existing material structures of the city where the society is manifest through its spatial activities. These places in the city are flexible since everything in the city moves in both times, as an evolutionary phenomenon developed in time and the real life that emerge instantaneously and produces new meanings, identities and use. The city scape becomes the place of the events or the event space that is utilizing the space for multicultural manifestation of the societal and cultural identities.

4. Orașul ca mediere

Percepția contemporană a arhitecturii și orașelor este fondată pe o bază teoretică derivată în principal din fenomenologie. Ordinea care fusese percepută ca abstractă în trecut a fost înlocuită cu acțiunea realizării conștiente a individului în lumea reală prin efortul de a obține ordinea cu ajutorul obiectelor, locurilor și spațiilor.

Viața în oraș și semnificația ei formează corp comun doar prin înțelegerea ei ca întreg în experiența trăită, directă și existențială a locurilor și spațiilor create de arhitectură. Aceasta ne este accesibilă doar prin propria noastră experiență privind aceste locuri și spații, doar prin trăirea zilnică a "realității murdare" a orașului. Astfel, orașul și spațiul urban sunt locurile în care se trăiește, în care existența noastră în lume se manifestă prin relația noastră cu spațiul și locul. Actul de a trăi în lume se realizează prin interacțiunea noastră cu contextul urban marcat de semnificații, amintiri și identități. Este o construcție productivă a noului și a realității emergente prin procesul de interacțiune între cetățeni și oraș, un autentic act de inițiere, singur și unic în spațiu și timp.

Dat fiind faptul că experiența arhitecturii și a orașului este existențială, trăită, înțelegerea și crearea locurilor și spațiilor trebuie să fie generate de o experiență unică, temporală, în mișcare și complexă. Dar realitatea nu există în avans, așteptându-ne pe noi să venim și să o contemplăm. Realitatea este produsul mijloacelor pe care noi le creăm pentru a ne confrunta cu ea. Ea se formează printr-un proces de continuă mediere și negociere între noi și lume, între diferențe integrate contextului urban și între forma (statică) și timpul (dinamic) orașului. Arhitectura și orașul sunt simultan mediumul și rezultatul acestui proces de mediere care transformă non-locurile în locuri, lipsa de formă în formă, ininteligibilul în inteligibil, flui-

4. The City as mediation

The contemporary perception of architecture and cities rests on the theoretical background derived mainly from phenomenology. The order that has been seen as an abstract thought in the past has been replaced by the action of the consciousness realization of itself in the real world through an effort of deriving the order through engagement with objects, places and spaces.

Life in the city and the meaning behind it are brought together only through the comprehension of its totality in the lived, direct and existential experience of the places and spaces created by architecture. This is accessible to us only through our experience of these places and spaces, only through living the everyday "dirty reality" of the city. Hence, the city and the urban space are the places to be lived, where our existence in the world is emerging through our relation with the space and place. This realization of the being in the world is produced through our interaction with the urban context poignant with meanings, memories and identities. It is a productive construction of the new and emerging reality through the process of interaction between the citizens and the city, an authentic act of initiation, single and unique in space and time.

Given that the experience of the architecture and the city is existential, lived, the understanding and the creation of the places and spaces must derive from an experience that is unique, temporal, in movement and complex. But the reality does not exist in advance, waiting for us to come and to contemplate it. The reality is the product of the media that we produce in order to engage with it. It is forged through the process of continuous mediation and negotiation between us and the world, between the differences embedded in the urban context and between the (static) form and (dynamic) time of the city. Architecture and the city are at one and the same time both the medium and the result of this process of media-

dul în solid. Aceasta înseamnă că nu doar experiența noastră despre oraș și locuri este modelată de mijloacele care le fac pe acestea accesibile nouă, dar și că această mediere este arhitectura însăși (Sola-Morales Rubio de, 2001).

În acest sens putem vorbi de mediere ca proces generativ de negocieri între diferiți actori, între diferențele spațiale, sociale, culturale din oraș, ca o strategie de transformare urbană. Strategia medierii interferează cu structurile tradiționale ale spațiilor publice și private saturându-le cu noi înțelesuri și re-creându-le spațial și simbolic. Cel mai mare impact al acestei strategii este acela că implică producerea virtualității și potențialul locurilor și spațiilor prin negocierea conștientă a situației spațiale reale și acțiunile care au loc în ele. Înseamnă, de asemenea, disoluția limitelor spațiale tradiționale și proiectarea perspectivei lumii concrete, "murdare" și a istoriei ei în spațiul urban (Muller, 2001). Dinamica urbană a vieții de zi cu zi limitează fragmentarea (fractura) structurii urbane la scară mică, făcând-o inadecvată pentru schimbări și transformări importante și exclusive rapide. Această strategie a supraviețuirii de zi cu zi restructurează spațiul urban în piese mici, ușor de înțeles și care nu fac obiectul influenței instituționale și a reglementărilor, ceea ce face ca spațiul urban să fie accesibil indivizi și liber și neinteresant pentru presiunea capitalului sau a influenței politice. Aceste condiții invită la un fel de micro urbanism sau micro-intervenții care ar putea fi recunoscute și ulterior dezvoltate ca o strategie alternativă pentru viitoarea dezvoltare a spațiului urban din Skopje.

5. Mediarea între diferențe

În practica zilnică se poate observa apariția dublului proces de planificare care dezintegrează în două dimensiuni: politicile formale și autoritare de educare estetică a publicului și politicile in-formale sau semi-

tion that makes non-places, places; makes the formless, form; makes the unintelligible, intelligible; makes the fluid, solid. It means that not only that our experience of the city and places is shaped by the media that makes them accessible to us, but this mediation is the architecture itself (Sola-Morales Rubio de, 2001).

In this sense we can speak of mediation understood as a generative process of negotiations between different stakeholders, between the spatial, social and cultural differences in the city as strategy for urban transformation. The strategy of mediation interferes with the traditional structures of public and private spaces saturating them with new meanings and spatially and symbolically re-creating them. The greatest impact of this strategy is that it embraces the production of virtuality and the potential of the places and spaces through the conscious negotiation of real spatial situation and the actions that occur in them. It also means the dissolution of traditional spatial boundaries and the projection of the perspective of the concrete, "dirty" world and its history into the urban space (Muller, 2001). The urban dynamics of everyday life stretches the fragmentation (fracture) of the urban structure further on the micro scale, making it inadequate for big and exclusive changes and transformations at once. This strategy of everyday survival restructures urban space into the small, comprehensible pieces that are below the scope of institutional influence and regulations. This makes the urban space available for the individuals and free and uninteresting for the pressure of the capital or political influence. These conditions calls for a sort of micro-urbanism or micro interventions that could be recognized and further develop as an alternative strategy for the future development of urban space of city of Skopje.

5. The mediation between differences

In everyday practice we can observe the emergence of the double planning process that disintegrates into two

formale care își însușesc și transformă spațiul public și privat în spații hibride. Acest proces conduce la muzeificarea sau mediatizarea spațiului datorită intenției de a eradică diferențele în spațiul urban și de a introduce o paradigmă politică, socială sau chiar națională dominantă.

Acest proces se desfășoară prin „normalizarea” spațiului urban, prin care ar trebui eradicate toate diferențele și elementele care deviază de la standardele public declarate ca fiind acceptabile social și politic ca normă și normalitate. Practica anterioară se situează la polul opus față de transformarea urbană, ca un fel de micro-urbanism care reacționează și transformă orașul la nivel personal, adesea utilizând spațiul public și privat care se află sau nu în sfera de interes a lumii politice sau corporatiste. Aceste fracturi în țesutul urban, prea mici pentru a fi interesante pentru marile acțiuni, sunt locurile în care medierea urbană apare ca o strategie de dezvoltare urbană și hibridizarea urbană ca rezultat al medierii.

Dialectica producerii spațiului urban și a locurilor care vor experimenta calitatea unică a spațiului urban recunosc tacticile productive de mediere urbană – negocierea între vechi și nou, locuire și comerț, gol și plin, public și privat etc. Această mediere în arhitectură – sau, ca să fim mai exacti, negocierea prin arhitectură – are propria sa manifestare spațială și ne influențează în mod real viața zilnică. În încercarea de a explora potențialul acestor abordări pro-active care ar putea conduce la o nouă strategie pentru dezvoltarea urbană durabilă am identificat spațiile și locurile care manifestă semne ale unei crize de identitate sau prezența spațială a acesteia în oraș. Dintre aceste “locuri neterminate” care se află în căutarea unei identități distinctive, ne concentrăm pe locurile în care orașul reacționează la acțiunile zilnice ale medierii urbane și hibridizării. Dintre locurile și teritorii urbane care își reclamă dreptul la existență, am explorat mai multe locuri urbane diferite ca scară,

dimensions, the formal and authoritarian aestheticization politics, of the public and the in-formal or semi-formal that appropriate and transform the public and private space into hybrids. The previous concludes in the process of museification or mediatization of the space due to the intention to eradicate the differences in the urban space and to introduce a dominant political, social or even national paradigm.

This process is established through the “normalization” of urban space where all the differences and elements that deviate from the publicly declared standards of what is socially and politically accepted as a norm and normal should be eradicated. The former practice emerges on the opposite side of the urban transformation as a sort of micro-urbanism. It reacts and transforms the city at the personal level, often utilizing the private or public space that is beyond or below the interest of the politics or corporate world interest. These fractures in the urban fabric that are too small to be interesting for the big narratives are the places where the urban mediation as a strategy for urban development and urban hybridization as a result of the mediation occurs in its true sense.

The dialectics in production of urban space and places that will contain the unique quality of the urban space recognize the productive tactics of urban mediation – negotiation between the old and new, the dwelling and trade, between the void and solid, public and private etc. This mediation in architecture or to be more precise - negotiation through architecture, has its spatial manifestation and influences our everyday life in real manner. In attempt to explore the potential of these pro-active approach that might be leading to a new strategy for sustainable urban development of the city we have addressed the spaces and places that are manifesting certain signs of a crisis of identity or its spatial presence in the city. Within these “unfinished places” that are in the quest of the distinctive identity, we are focused on places where the city reacts to everyday practice of urban mediation and hybridization. Within these urban places and territories that are clai-

program, formă și timp de creație apărute în perioada de "răgaz fertil".

Următoarele studii de caz sunt organizate și prezentate în mai multe grupuri cu diferiți mediatori care se constituie ca instrumente majore de dialog urban între diferitele straturi și elemente unice din Skopje. În cadrul cercetării am detectat mai multe medieri care pot fi definite în conformitate cu categoriile care încearcă să interconecteze sau să creeze o interfață de integrare și interacțiune: medierea programului, medierea simbolică, medierea scării, medierea spațiilor libere și altele.

Medierea la nivel de program

Introducerea economiei de piață în prima perioadă a tranziției post-socialiste a impulsionat dinamica pieței imobiliare din Skopje. În mare parte, această evoluție s-a datorat faptului că proprietatea imobiliară era în mare parte principalul bun care se mai afla în posesia multor familii confruntate cu sărăcia, ca rezultat al restructurării pieței muncii. Aceasta situație a pus aceste familii în poziția de a re-crea potențialul apartamentelor sau spațiilor lor de locuit, prin reamenajarea lor ca spații comerciale sau de birouri (Fig. 1).

Această diversificare sau hibridizare a programului a condus către investigarea posibilităților și consecințelor mixării diverselor programe în cadrul contextului formal și relativ rigid al fondului construit existent. Medierea prin mixarea programelor a asigurat cetățenilor un instrument puternic de stabilire a unui dialog creativ dintre vechi și nou, dar în același timp a pus în discuție unele standarde și modul de înțelegere a programelor uzuale și normale ale blocurilor de locuințe. Introducerea unor programe noi, mult mai prolifiche, pentru blocurile de locuințe, precum și programul de locuințe existent au constituit de cele mai multe ori un experiment productiv de revitalizare a unor zone degradate ale orașului.

ming their right of existence we have explore several urban cases that differ in scale, program, shape and time of creation emerging through the fertile and adaptive delay. The following case studies are organized and presented in several groups of different mediators that serve as a major tool of the urban dialog between the different and unique layers and elements in Skopje. Within the research we have detect several mediations that can be defined according to the categories that are trying to interconnect or to create an interface of interaction and integration: Program mediation, Symbolic mediation, Scale mediation, Void mediation, and others.

Program mediation

The introduction of the market economy has enabled the dynamics of the real estate market in Skopje to boost in the first period of the post-socialist transition. Mainly it was due to the fact that the real estate was usually the main asset that remained in the hands of many families facing the poverty as a result of the re-structuring of the labour market. This situation put them in a position to re-create the potential of their apartments or living places and to re-arrange it as places of commerce or office space (Fig. 1). This diversification or hybridization of the program has led toward investigation of the possibilities and consequences of the mixing of different programs within the relatively rigid formal context of the existing building stock. Mediation through mix of program has provided the citizens a powerful tool for establishing a creative dialog between the old and new, but in the same time has challenged some of the standards notions and understanding of the usual or normal programs within the residential blocks. Introduction of the new, more prolific programs within the residential blocks along with the dwelling as an existing program was sometimes a fruitful experiment that has provided a powerful tool for revitalization of some deprived parts of the city.

Fig.1. Bloc de apartamente – Medierea la nivel de program / Apartment block – Program mediation

Fig.2. Centru comercial – Medierea simbolică / Shopping center – Symbolic mediation

Medierea simbolică

Medierea simbolică este o resursă de investigare a esenței și a memoriei locului. Această mediere permite oamenilor să se re-stabilească sau chiar să reconstruiască definiția locului prin intermediul unui proces de negociere între formă, program, configurare spațială și semnificațiile sale simbolice. În centrul medierii simbolice se află procesul de explorare a identității locului, dar numai ca punct de plecare și de introducere a unor noi legături între diferitele sensuri care apar prin interacțiune și mediere. Rezultatele spațial și formal facilitează noua semnificație și noile semne de manifestare spațială ale unor rețele sociale, ale comercializării și ale noilor realități urbane. Astfel, spațiul urban își reconstituie rolul de mediator între elementele arhitecturale, programe și actorii spațiului social, amplificat de elementele și instrumentele mediatizării și de utilizarea reclamelor digitale ca nou strat-cadru pentru clădiri. Acest aspect re-creează identitatea și semnificația locurilor și spațiilor în cadrul structurii urbane. De data aceasta arhitectura și semnificația locului sau chiar identitatea lui sunt mediate prin intermediul unui nou strat-cadru digital și grafic care îi înglobează prezența fizică reinventând prezența simbolică a noilor informații și mesaje transmise prin intermediul noilor “învelișuri”. (Fig. 2)

Medierea scării

Megastructura principalei stații feroviare din Skopje a fost proiectată de arhitectul Kenzo Tange ca un centru de transport în care sunt reunite mai multe moduri de transport, nod intermodal situat lângă zona centrală a orașului. Poziționarea gării pe o platformă suspendată deasupra solului a generat spații la nivelul solului în care s-au dezvoltat programe noi – oficiu poștal, magazine, cluburi de noapte, stație de autobuze pentru transport internațional cu birouri și cafenele – și ele-

Symbolic mediation

Symbolic mediation is a resource for investigation of the basic substance and the memory of the place. It enables people to re-establish or even to re-construct the definition of the place through a process of negotiation between the form, program and spatial configuration and its symbolic meaning. In the focus of the symbolic mediation is a process of mapping the identity of the place, but only as a starting point and introduction of novel links between differentiated meanings emerging through interaction and mediation. The spatial and formal result is in the role of “enablers” of the new meaning and new signs of the spatial manifestation of certain social networks, commercialization and new urban realities. By doing it, urban space re-constitutes its role of mediation between the architectural elements, programs and individual actors of the social space enhanced by the elements and tools of mediatization and use of digital media as a new layer of the buildings. This condition re-creates the identity and the meaning of the places and the spaces within the urban structure. This time the architecture and the meaning of the place or even its identity are mediated through the new digital or graphic layer that is covering its physical presence re-inventing the symbolic presence of new information and messages sent through the new layers (Fig. 2).

Scale mediation

The megastructure of the main Train station in Skopje was envisioned by its architect Kenzo Tange as a transportation center where various means of transportation will confluent next to the center of the city. It has been developed as transportation hub that is elevated above the ground where the main train station is positioned on the platform. This situation enabled emergence of space below the platform where various new elements and programs could emerge. Hence, the Post office, the shops and night clubs along with the International bus station with

mente spațiale complementare – parcaje și chioșcuri. (Fig. 3)

Este astfel creată o situație unică de mediere a scării în cadrul țesutului urban din Skopje, unde structura existentă este completată cu noi programe și spații de scară mică în cadrul structurii existente și, totodată, prin stabilirea unor noi fluxuri de utilizatori și creării de noi identități sub umbrela unei megastructuri. Este evident că niciunul dintre noile programe și spații nu exprimă o nouă tipologie, ci mai degrabă se adaptează structurii și spațiilor pe care le ocupă. Această conformare trebuie să ia în considerare configurația megastructurii existente și, în același timp, să introducă noi programe și spații care să medieze tranziția de la mare la mic, de la nou la vechi.

Medierea spațiilor libere

Studiul de caz care se ocupă cu explorarea și în special cu utilizarea spațiilor libere din cadrul structurii urbane a orașului Skopje restructurează noțiunea clasică de spațiu public și spațiu privat, redefinind relațiile dintre infrastructura urbană, spațiile comerciale și spațiile de recreere, ceea ce a condus la posibilitatea introducerii unor noi configurări spațiale și distribuții a programelor. Când acest instrument acționează în contextul istoric în care se înscrie Bulevardul de Sud, principal coridor de trafic inclus în noul plan de urbanism propus după cutremurul din 1963 dar niciodată realizat, rezultă configurări spațiale noi și interesante. Coridorul bulevardului a fost conservat în ultimii 50 de ani în cadrul structurii urbane a orașului ca o centură verde a orașului, pe care sunt amplasate programe variate cu caracter temporar. Această situație a creat o combinație unică de programe – spații de parcare, hostel, teren de baschet, restaurant și spălătorie auto – care coexistă în acest spațiu și stabilesc noi relații între diferite grupuri de spații, utilizatori și activități. Totodată, a fost facilitată apariția unor noi

offices and coffee shops are populating the lower part of the elevated structure followed by complementary programs like parking spaces and small kiosks (Fig. 3).

This creates a unique situation of the scale mediation within the urban tissue of Skopje where the existing structure is challenged and complemented by the establishment of new and smaller programs and spaces within the existing structure, and in addition, by establishment of the new flows of users and identities within the same overarching megastructure. It is evident that none of the new programs and spaces expresses new typology or emergence but rather adapts to the structure and spaces of its placing. This situation has to recognize the regularities of the existing megastructure and in the same time to introduce novel programs and spaces that mediate the transition between the big and small, the new and old.

Void mediations

The case study that is dealing with the exploration and mostly utilization of the voids within the urban structure of Skopje is restructuring the classic notion of the public and private space, redefining the relations between the urban infrastructure, places of commerce and places of leisure. It has led toward the possibility of introduction of new spatial configurations and novel program distribution. When this tool is put into action within the historic context of the corridor of the planned Southern Boulevard in Skopje, one of the main traffic corridors that was envisioned with the new urban plan after the earthquake in 1963 but has never been realized, it results with unexpected and intriguing new spatial configurations. The corridor of the boulevard that in the last 50 years has been preserved within the urban structure of the city, existing as a green belt stretched along the city populated with various programs of temporal character. This creates a unique combination of programs like parking platform, Hostel, Basketball field, restaurant and car wash that co-exist in the space establishing new and

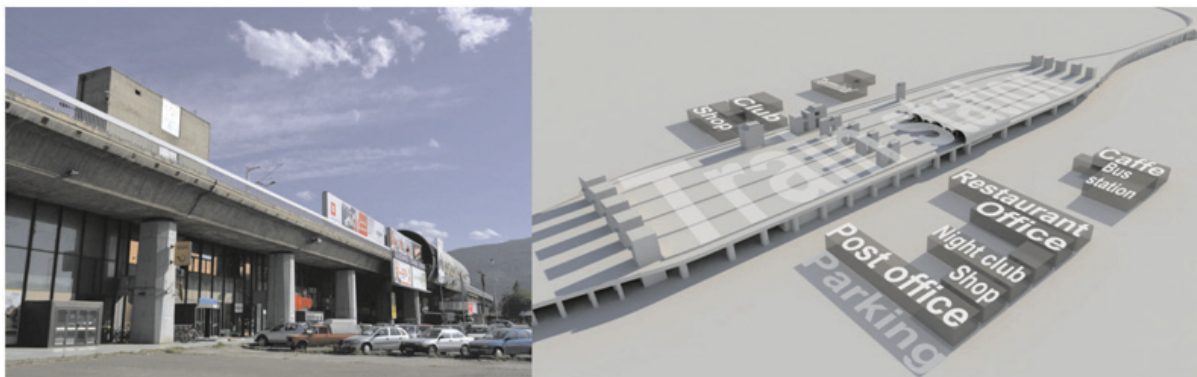

Fig.3. Gara centrală din Skopje – Medierea la nivel de scară / Train station in Skopje – Scale mediation

Fig. 4. Coridorul Bulevardului de Sud – Medierea spațiilor libere / Southern boulevard corridor – Void mediation

interacțiuni în cadrul grupului de programe temporare complementare și care au devenit mutual dependente. Acest nou mediu urban temporar este foarte dinamic și deosebit de adaptabil la situațiile noi și în continuă schimbare cu care se confruntă mediul urban, creând un nou strat urban, complex și vibrant. (Fig. 4)

Concluzie

Când diferențele dintre spațiul public și privat sunt eliminate prin introducerea unor noi politici și când spațiul urban este standardizat și "igienizat" prin educarea estetică a publicului, atunci spațiul public și cel privat, eliberate de limitele lor tradiționale pentru traiul de zi cu zi, devin cele mai bune locuri de inovație și creativitate urbană. Acestea sunt locuri unde este practicat "realismul murdar", în limitele definite de restricțiile normelor și așteptărilor, formal și social acceptate și promovate. Practica medierii sau negocierii între diferențele din cadrul spațiului urban, indiferent de elementele sale, este instrumentul de inovație urbană cu o doză de contextualism care promovează potențialul de dezvoltare urbană durabilă.

Este destul de diferit față de ceea ce este acceptat și promovat de practicile formale, datorită structurii sale descentralizate de activități și lipsei de ideologie centralizată din spatele acestora. Producerea de spații și locuri prin mediere urbană este uneori riscantă și destul de problematică din punct de vedere arhitectural, social și cultural, datorită naturii sale necontrolabile și volatile. Cu toate acestea, constituie activitatea cu cel mai mare potențial și cu cele mai multe șanse de a remodela orașele. Prin înțelegerea și utilizarea unor practici atât de vibrante în contextul urban, fără să facem greșeala de a glorifica doar realitatea, am putea mobiliza și exploata un potențial de a schimba orașele fără precedent.

unprecedented relations between the different groups of spaces, users and activities. It also enables emergence of novel interactions within the group of temporal programs that are complementing each other and has become mutually dependent. This new temporal urban environment is very dynamic and highly adaptable to the new and ever changing situation in the urban environment creating a new vibrant and complex urban layer. (Fig. 4)

Conclusion

When the differences in the public and private space are eradicated through the introduction of the new narratives of the politics and commercialization and the urban space is normalized and sanitized through the aestheticization of the public, then the public and private space, freed from its traditional boundaries in the scope of the everyday life, are becoming the best places for urban innovation and creativity. They are the places where the "dirty realism" is practiced within the scope and restrictions of the formal and socially accepted and promoted norms and expectations. The practice of mediation or negotiation between the differences in the urban space regardless of its elements is the tool for urban innovation with a dose of contextualism that brings upfront the potential for sustainable development of the city.

It is quite different from what is accepted and promoted by the formal practices due to its decentralized structure of activities and lack of centralized ideology behind it. The production of spaces and places through urban mediation is sometimes risky and somewhat problematic from the architectural, social and cultural point of view due to its uncontrolled and volatile nature. However, it's also the biggest potential and best chance of this strong and potent activity that is re-shaping our cities. Through the comprehension and utilization of such a vibrant practice in the urban context, without making the mistake of just glorifying the very reality, we could bring new and unprecedented potential for bottom-up changes within the cities.

Bibliografie / Bibliography

- BURKNER, H. J., From Transformation to Idiosyncratic Modernisation Shifting Analytical Perspectives on the Reshaping of Central East and East Europe, *Journal of Urban and Regional Analysis*, III.2, 123-142, 2011
- BOERI, S., Croatia – A fertile delay? In: *Domus* Vol. 873/2004. 36-53. 2004
- GROYS, B. in the transcript form an interview with Boris Groys by Platforma 981, Zagreb, *Domus*, Vol. 837/2004. 48, 2004
- HAMILTON, F. E. I. Spatial Structure in East European Cities, In: French, R. A., Hamilton, F. E. I. (eds.) *The Socialist City: Spatial Structure and Urban Policy*, New York: John Wiley & Sons, 1979
- LASH, S. URRY, J., *Economics of Signs and Space*. London. Sage Publications, 1994
- MARINA, O. & PENCIC, D. Urban transformations of Skopje, Fragmented city-Legacy of history, In: Miljkovic-Katic, B., (ed.) *The Spatial Planning in South--Eastern Europe*. Belgrade: Institute of History, 2009
- MULLER, M., Walter Benjamin and some Aspects of Today's Urbanity. In: Graafland, A., Hauptman, D., (eds.) *Cities in Transition*. Rotterdam: 010 Publishers. 315-325, 2001
- SOLA-MORALES RUBIO, I., Mediations in Architecture and in the Urban Landscape. In: Graafland, A., Hauptman, D., (eds.) *Cities in Transition*. Rotterdam: 010 Publishers. 277-287, 2001
- SYKORA, L. & BOUZAROVSKI, S., Multiple Transformations: Conceptualizing the Post-communist Urban Transition, *Urban Studies* 48 (3), 1-18, 2011
- TSENKOVA, S., Beyond transitions: Understanding urban change in post-socialist cities. In: Tsenkova, S., Nedovic-Budic, Z., (eds.) *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe*. Heidelberg: Springer-Verlag, 2006
- LIN, Z., *Kenzo Tange and the Metabolist Movement: Urban Utopias of Modern Japan*, New York, Routledge, 2010